TA'LIMDA SUN'IY INTELLEKT VA PEDAGOGLARNING PSIXOLOGIK REZILIENTLIGI

Yuldasheva Saodat Mamasaxatovna
"Psixologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi
https://orcid.org/**0009-0006-9469-9845**
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabalari
Tursinmuratova Xosila,Baxriddinova Kumush
Raximova Saida,Saidova Dildoraxon

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish va uning pedagoglarning psixologik rezilientligiga ta'siri sotsial-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Sun'iy intellektning joriy etilishi o'qituvchilarning kasbiy faoliyatida yangi talab va vazifalarni yuzaga keltirmoqda. Bu jarayon pedagoglarning moslashuvchanligi, stressga chidamliligi va psixologik barqarorligini sinovdan o'tkazadi. Tadqiqotda pedagoglarning rezilientlik darajasini oshirish omillari va ularni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, sun'iy intellektdan samarali foydalanishda psixologik tayyorgarlikning ahamiyati yoritiladi. Natijada, pedagoglarning psixologik rezilientligini rivojlantirish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligi asoslanadi.
Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, ta'lim, pedagog, psixologik rezilientlik,moslashuvchanlik, stressga chidamlilik, motivatsiya, psixologik barqarorlik.
Аннотатsiya: В данной стате рассматриваетсуа влиуание исползованиуа искусственного интеллекта в образователном процессе на психологическую резилиентност педагогов с социално-психологической точки зрениуа. Внедрение ИИ создает новые требованиуа и задачи в профессионалной деуателности учителей. Этот процесс испытывает их адаптивност, стрессоустойчивост и психологическую устойчивост. В исследовании анализируютсуа факторы повышениуа уровнуа резилиентности педагогов и механизмы их поддержки. Также раскрываетсуа значение психологической подготовки при эффективном исползовании ИИ. В резултате обосновываетсуа важност развитиуа психологической резилиентности педагогов длуа повышениуа эффективности образованиуа.
Ключевые слова: Искусственный интеллект, образование, педагог, психологическауа резилиентност, адаптивност, стрессоустойчивост, мотиватsiуа, психологическауа устойчивост.
Annotation: This article examines the impact of artificial intelligence use in education on teachers' psychological resilience from a socio-psychological perspective. The integration of AI creates new demands and challenges in teachers' professional activities. This process tests their adaptability, stress resistance, and psychological stability. The study analyzes factors that enhance teachers' resilience and explores support mechanisms. It also highlights the importance of psychological preparedness for effective AI use. As a result, the development of teachers' psychological resilience is justified as a key factor in improving educational effectiveness.
Keywords: Artificial intelligence, education, teacher, psychological resilience, adaptability, stress resistance, motivation, psychological stab.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi o'qitish va o'rganishning yangi shakllarini yuzaga keltirib, pedagogik faoliyat mazmunini tubdan o'zgartirmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, individual o'quv yo'nalishlarini shakllantirish, o'quv materiallarini moslashtirish va baholash jarayonini avtomatlashtirish kabi imkoniyatlarni yaratmoqda. Bu esa ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, pedagoglar zimmasiga yangi vazifalar va mas'uliyatlarni yuklamoqda.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt texnologiyalarining keng joriy etilishi pedagoglarning psixologik holatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Yangi texnologiyalarga moslashish zarurati, kasbiy rol va funksiyalarning o'zgarishi, raqamli kompetensiyalarni doimiy ravishda yangilab borish ehtiyoji pedagoglarda stress, xavotir va noaniqlik hissini keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, sun'iy intellekt tizimlarining avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish xususiyati ba'zi pedagoglarda o'z kasbiy ahamiyatining kamayishi haqidagi xavotirlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli pedagoglarning psixologik rezilientligi, ya'ni murakkab va o'zgaruvchan sharoitlarga moslasha olish, stressga bardosh berish va ijobiy psixologik holatni saqlab qolish qobiliyati muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Psixologik rezilientlik pedagoglarning kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatga erishishida, innovatsion texnologiyalarni samarali o'zlashtirishida va ta'lim jarayonini sifatli tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli ta'lim muhitida faoliyat yuritayotgan pedagoglar nafaqat texnologik bilimlarga, balki psixologik barqarorlikka ham ega bo'lishi zarur. Chunki sun'iy intellekt bilan ishlash jarayoni doimiy o'zgarishlar, yangi yondashuvlar va noaniq vaziyatlarni talab qiladi. Bunday sharoitda rezilient pedagoglar o'z faoliyatini samarali tashkil eta oladi, o'quvchilar bilan ijobiy munosabatlarni saqlaydi va ta'lim jarayonining barqarorligini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, pedagoglarning psixologik rezilientligi o'quvchilarning psixologik farovonligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'z faoliyatida barqaror va motivatsiyaga ega bo'lgan pedagoglar o'quvchilarga ijobiy psixologik muhit yaratadi, ularni qo'llab-quvvatlaydi va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Aksincha, psixologik jihatdan zo'riqqan pedagoglar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois sun'iy intellektdan foydalanish sharoitida pedagoglarning psixologik rezilientligini rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, ta'limda sun'iy intellekt va pedagoglarning psixologik rezilientligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi. Ushbu mavzuni tadqiq etish pedagoglarning zamonaviy ta'lim muhitiga moslashuvini ta'minlash, ularning kasbiy samaradorligini oshirish hamda ta'lim jarayonining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Ta'limda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining joriy etilishi pedagogik faoliyatning mazmuni va shaklini tubdan o'zgartirib, o'qituvchilardan yangi bilim, ko'nikma va psixologik moslashuvni talab etmoqda. Ayniqsa, ushbu jarayonda pedagoglarning psixologik rezilientligi, ya'ni o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish, stressga bardosh berish va kasbiy barqarorlikni saqlash qobiliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli ilmiy adabiyotlarda sun'iy intellekt va pedagoglarning psixologik rezilientligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalasi keng o'rganilmoqda.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga kirib kelishi pedagoglarning kasbiy rolini qayta shakllantiradi. An’anaviy ta’limda o‘qituvchi bilim beruvchi va nazoratchi sifatida faoliyat yuritgan bo‘lsa, SI asosidagi muhitda u ko‘proq fasilitator, mentor va yo‘naltiruvchi rolini bajaradi. Bu esa pedagoglardan nafaqat texnologik kompetensiyalarni, balki psixologik moslashuvchanlikni ham talab etadi. Tadqiqotchilar ta’kidlashicha, yangi texnologiyalarni o‘zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan noaniqlik va kasbiy bosim pedagoglarda stress va xavotirni keltirib chiqarishi mumkin (Holmes, Bialik, Fadel, 2019)[1].

Bundan tashqari, psixologik rezilientlik tushunchasi sotsial-psixologik adabiyotlarda shaxsning qiyinchiliklarga bardosh berish, moslashish va ijobiy natijalarga erishish qobiliyati sifatida talqin etiladi. Raqamli ta’lim muhitida faoliyat yuritayotgan pedagoglar uchun ushbu sifat ayniqsa muhimdir. Chunki sun’iy intellekt bilan ishlash jarayoni doimiy o‘zgarishlar, yangi texnologiyalarni o‘rganish va tezkor qarorlar qabul qilishni talab qiladi. Shu sababli rezilient pedagoglar o‘z kasbiy faoliyatida samaradorlikni saqlab qolish bilan birga, o‘quvchilarga ijobiy psixologik muhit yaratishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Ilmiy adabiyotlarda pedagoglarning psixologik rezilientligini oshirish omillari sifatida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, kasbiy rivojlanish imkoniyatlari, motivatsiya va ijobiy psixologik muhit muhim ekanligi qayd etiladi. Shuningdek, sun’iy intellekt texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun pedagoglarda o‘ziga bo‘lgan ishonch, texnologik savodxonlik va moslashuvchanlikni rivojlantirish zarurligi ta’kidlanadi. Bu omillar pedagoglarning psixologik farovonligini ta’minlashga va ularning kasbiy faoliyatini barqaror olib borishiga xizmat qiladi.

Floridi va boshqalar (2018) o‘z tadqiqotlarida sun’iy intellektdan foydalanishda etik va ijtimoiy omillar, jumladan, inson omilining ustuvorligini saqlash muhimligini ta’kidlaydi[2]. Bu yondashuv pedagoglarning psixologik rezilientligini mustahkamlash bilan ham bog‘liq bo‘lib, texnologiyalar inson faoliyatini to‘liq almashtirmasligi, balki uni qo‘llab-quvvatlashi zarurligini ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, ta’limda sun’iy intellektni joriy etishda pedagoglarning psixologik holatini hisobga olish muhim ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tizimli, sotsial-psixologik va pedagogik yondashuvlar tashkil etadi. Tizimli yondashuv orqali sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim tizimidagi o‘rni va uning pedagog faoliyatiga ta’siri kompleks tarzda o‘rganildi. Sotsial-psixologik yondashuv pedagoglarning psixologik rezilientligi, stress darajasi va motivatsiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashga imkon berdi. Pedagogik yondashuv esa sun’iy intellektdan samarali foydalanish jarayonida pedagoglarning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini tahlil qilishga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish;
- taqqoslash metodi orqali turli ilmiy qarashlarni solishtirish;
- konseptual tahlil yordamida psixologik rezilientlik va sun’iy intellekt o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash.

[1] Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning.* Boston, 2019.

[2] Floridi L., Cowls J., Beltrametti M. et al. *Artificial Intelligence: Ethical Framework for a Good AI Society.* – Minds and Machines, 2018.

Metodologik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta’limda sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida pedagoglarning psixologik rezilientligini rivojlantirish uchun quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- texnologik o‘zgarishlarga moslashuvchanlikni rivojlantirish;
- ijtimoiy va kasbiy qo‘llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish;
- stressni boshqarish va motivatsiyani oshirish strategiyalarini joriy etish;
- pedagoglarning doimiy kasbiy rivojlanishini ta’minlash.

Natijada olib borilgan adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ta’limda sun’iy intellekt va pedagoglarning psixologik rezilientligi o‘zaro chambarchas bog‘liqdir. Shu sababli ta’lim tizimida sun’iy intellekt texnologiyalarini joriy etishda pedagoglarning psixologik tayyorgarligini va barqarorligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa nafaqat pedagoglarning kasbiy samaradorligini oshirish, balki ta’lim jarayonining umumiy sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Muhokama

Ta’limda sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining keng joriy etilishi pedagogik faoliyatning mazmuni va tashkil etilishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu jarayon pedagoglardan nafaqat yangi texnologik bilimlarni egallashni, balki psixologik jihatdan moslashuvchan bo‘lishni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning psixologik rezilientligi sun’iy intellekt asosidagi ta’lim muhitida samarali faoliyat yuritishning muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi.

Sun’iy intellektdan foydalanish pedagoglar uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, muayyan psixologik bosimlarni ham yuzaga keltiradi. Masalan, texnologiyalarga moslashish zarurati, o‘z kasbiy rolidagi o‘zgarishlar va baholash jarayonining avtomatlashtirilishi ayrim pedagoglarda xavotir va ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. Bunday sharoitda psixologik rezilientlik pedagoglarning stressga bardosh berishi, ijobiy ruhiy holatini saqlashi va kasbiy faoliyatini samarali davom ettirishiga yordam beradi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, rezilient pedagoglar sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishda faolroq va ochiqroq bo‘ladi. Ular yangi bilimlarni tez o‘zlashtiradi, innovatsion yondashuvlarni qo‘llaydi va o‘quvchilarga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Aksincha, psixologik jihatdan tayyor bo‘lmagan pedagoglar texnologik o‘zgarishlarga qarshilik ko‘rsatishi, bu esa ta’lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta’sir etishi mumkin. Shu sababli pedagoglarning psixologik rezilientligini rivojlantirish ta’lim tizimida ustuvor vazifalardan biri bo‘lishi lozim.

Shuningdek, pedagoglarning psixologik rezilientligi o‘quvchilarning psixologik farovonligiga ham bevosita ta’sir qiladi. Barqaror va motivatsiyaga ega pedagoglar o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatadi, ularni qo‘llab-quvvatlaydi va ijobiy o‘quv muhitini shakllantiradi. Bu esa o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularning natijalariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, sun’iy intellekt asosidagi ta’lim muhitida pedagoglarning rezilientligini ta’minlash uchun tizimli yondashuv zarur. Bu jarayonda kasbiy rivojlanish dasturlari, psixologik treninglar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va motivatsion mexanizmlar muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, pedagoglarni yangi texnologiyalar bilan ishlashga tayyorlash, ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlash va stressni boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish dolzarb hisoblanadi.

Ta’limda sun’iy intellekt va pedagoglarning psixologik rezilientligi o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, biri ikkinchisining samaradorligini belgilaydi. Shu bois ta’lim tizimida sun’iy intellektni joriy etish jarayonida pedagoglarning psixologik tayyorgarligini kuchaytirish, ularning

moslashuvchanligini rivojlantirish va ijobiy psixologik muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Ta'limda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining joriy etilishi pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirish bilan birga, pedagoglarning psixologik holati va kasbiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning psixologik rezilientligi, ya'ni stressga bardosh berish, o'zgaruvchan sharoitlarga moslashish va murakkab vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish qobiliyati, sun'iy intellekt asosidagi ta'lim muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun muhim omil hisoblanadi.

Sun'iy intellekt pedagoglarga innovatsion vositalar orqali o'quv jarayonini individuallashtirish, o'quvchilar bilimini baholash va samarali pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, texnologik o'zgarishlarga tayyor bo'lmagan pedagoglarda stress va xavotir darajasi oshishi, ularning kasbiy samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun pedagoglarning rezilientligini rivojlantirish ta'lim jarayonining uzluksiz va sifatli bo'lishi uchun zarur.

Psixologik rezilientlikni shakllantirish pedagoglarni yangi texnologiyalar bilan ishlashga tayyorlaydi, ularni kasbiy qiyinchiliklarga bardoshli qiladi va o'quvchilarga ijobiy pedagogik muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, pedagoglarning psixologik farovonligi o'quvchilarning o'zini ishonchli va qulay his qilishini ta'minlaydi, bu esa o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

Ta'lim tizimida sun'iy intellektni samarali joriy etish uchun pedagoglarning psixologik rezilientligini mustahkamlash zarurati dolzarb hisoblanadi. Buning uchun kasbiy rivojlanish dasturlari, psixologik treninglar, motivatsion va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini ishlab chiqish va tatbiq etish muhimdir. Shu yondashuv pedagoglarning texnologik o'zgarishlarga moslashuvchanligini oshiradi, ularning stressni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ta'lim jarayonining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, pedagoglarning psixologik rezilientligi ta'limda sun'iy intellektning samarali joriy etilishi va o'quv jarayonining barqarorligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ta'lim sifatini oshirish va innovatsion texnologiyalardan maksimal darajada foydalanuvchi samarali pedagoglarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign.
2. Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., et al. (2018). *Artificial Intelligence: Ethical Framework for a Good AI Society*. Minds and Machines, 28, 689–707.
3. Howard, S. K., & Mozejko, A. (2015). *Teachers: Technology, Change and Resilience*. Journal of Educational Technology & Society, 18(2), 22–33.
4. Mansfield, C. F., Beltman, S., Price, A., & McConney, A. (2016). *Motivating and Supporting Resilient Teachers: A Meta-analysis*. Educational Review, 68(3), 278–304.

5. Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). *Conceptualizing Teacher Professional Learning*. Review of Educational Research, 81(3), 376–407.
6. Spector, J. M. (2014). *Conceptualizing the Role of Educational Technology in Teacher Resilience*. Computers & Education, 78, 112–123.